

**Opinia Prezesa
Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji
nr 25/2018 z dnia 8 lutego 2018 r.
o projekcie programu polityki zdrowotnej pn. „Program rehabilitacji
mieszkańców Miasta i Gminy Osieczna na lata 2018-2020”**

Po zapoznaniu się z opinią Rady Przejrzystości pozytywnie opiniuję projekt programu polityki zdrowotnej „Program rehabilitacji mieszkańców miasta i gminy Osieczna na lata 2018-2020” pod warunkiem uwzględnienia poniższych uwag.

Uzasadnienie

Przedstawiony projekt programu polityki zdrowotnej zakłada zwiększenie dostępności do świadczeń rehabilitacyjnych dla mieszkańców gminy, co może przełożyć się na podniesienie jakości życia i poprawę zdrowia osób niepełnosprawnych. Należy podkreślić, że zgodnie z obowiązującymi zapisami ustawowymi jednostki samorządu terytorialnego w celu zaspokajania wspólnoty samorządowej w zakresie ochrony zdrowia mogą finansować dla mieszkańców tej wspólnoty świadczenia gwarantowane. Nie wskazuje się, że działania te powinny być finansowane w ramach programu polityki zdrowotnej. Ponadto w celu podniesienia jakości programu należy uwzględnić poniższe uwagi.

Cele programowe oraz część mierników efektywności wymagają przeformułowania.

Wybór populacji docelowej można uznać za zasadny, jednak trudno jest określić ostateczną liczbę osób, które zostaną zakwalifikowane. Zaplanowane interwencje pozostają zgodne z wytycznymi, niemniej należy mieć na uwadze, aby świadczenia udzielane w ramach programu nie powielaly świadczeń finansowanych w ramach NFZ u danego pacjenta. Nie wskazano konkretnych zabiegów, z których będzie możliwość skorzystania w ramach programu, co należy uzupełnić.

Monitorowanie wymaga doprecyzowania w ramach zgłaszalności. Ewaluację warto uzupełnić o ocenę jakości życia uczestników po przeprowadzeniu rehabilitacji.

Budżet wymaga uzupełnienia o koszt całkowity dla całego okresu realizacji programu.

Przedmiot opinii

Przedmiotem opinii jest projekt programu polityki zdrowotnej z zakresu rehabilitacji leczniczej. Budżet przeznaczony na realizację programu wynosi 60 000 zł w 2018 roku, zaś okres realizacji to lata 2018-2020.

Opinia Prezesa Agencji została przygotowana w oparciu o ocenę technologii medycznej proponowanej w ramach programu polityki zdrowotnej zgodnie z kryteriami zawartymi w art. 31a ust. 1 i art. 48 ust. 4 ustawy o świadczeniach wraz z oceną założeń projektu programu polityki zdrowotnej, które wspierają efektywność kliniczną i kosztową technologii medycznej planowanej w programie.

Ocena projektu programu polityki zdrowotnej

Znaczenie problemu zdrowotnego

Oceniany projekt programu odnosi się do szerokiego problemu zdrowotnego.

Należy podkreślić, że programy polityki zdrowotnej poświęcone działaniom zapobiegającym wystąpieniu oraz pogłębieniu niepełnosprawności nie są programami o dobrze zdefiniowanym problemie zdrowotnym i ściśle określonej populacji.

Opiniowany program realizuje następujące priorytety: *ograniczenie skutków urazów powstałych w wyniku wypadków, w szczególności poprzez skuteczną rehabilitację osób poszkodowanych, zmniejszenie przedwczesnej zachorowalności i ograniczenie negatywnych skutków przewlekłych schorzeń układu kostno-stawowego, oraz rozwój opieki długoterminowej, ze szczególnym uwzględnieniem kompensowania utraconej sprawności*, należące do priorytetów zdrowotnych wymienionych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dn. 21 sierpnia 2009 r. (Dz.U. 2009, Nr 137, poz. 1126).

W treści projektu programu nie przedstawiono danych epidemiologicznych dotyczących niepełnosprawności.

Na świecie żyje ponad miliard osób niepełnosprawnych, co stanowi 15% całej populacji. Ok. 110-190 milionów dorosłych osób ma poważne problemy w funkcjonowaniu. Według szacunków United Nations General Assembly w 2013 r. aż 80% osób niepełnosprawnych żyje w krajach rozwijających się.

Według metodologii Eurostatu w Polsce pod koniec 2014 r. żyło blisko 7,7 mln osób niepełnosprawnych, czyli osób, które twierdziły, iż z powodu problemów zdrowotnych miały ograniczoną zdolność wykonywania czynności, jakie ludzie zwykle wykonują (uwzględniono zarówno poważne, jak i mniej poważne ograniczenia).

Jak wynika z badania Diagnoza Społeczna 2015, stworzonego przez Radę Monitoringu Społecznego odsetek osób niepełnosprawnych w województwie wielkopolskim w 2015 roku wynosił 10,6%. Biorąc pod uwagę liczebność mieszkańców w gminie Osieczna, szacunkowa liczba osób z niepełnosprawnością mogłaby oscylować w granicach 969 mieszkańców ww. gminy.

Cele i efekty programu

Celem głównym programu jest *zahamowanie lub ograniczenie skutków procesów chorobowych dotyczących schorzeń układu kostno-stawowego, mięśniowego i tkanki łącznej wśród mieszkańców Miasta i Gminy Osiecznej*. Cel nie jest w pełni zgodny z zasadą SMART, ponieważ jest trudno mierzalny oraz niesprecyzowany.

Sformułowano również 4 cele szczegółowe:

1. *Zwiększenie dostępu do usług rehabilitacyjnych w czasie trwania programu zdrowotnego;*
2. *Wzrost sprawności i wydolności ogólnej osób zamieszkujących miasto i gminę Osieczna;*
3. *Podniesienie jakości życia i ograniczenie postępu choroby;*
4. *Utrwalanie prawidłowych nawyków ruchowych u osób uczestniczących w programie.*

Powyższe cele również wymagają przeformułowania. Pierwszy cel nie został sformułowany jako oczekiwany efekt, lecz działanie, natomiast resztę celów należy doprecyzować, w taki sposób aby były mierzalne oraz określone w czasie. Należy wziąć pod uwagę, że cele zgodne z zasadą SMART powinny być: sprecyzowane, mierzalne, osiągalne, istotne i zaplanowane w czasie.

Mierniki efektywności nie odnoszą się bezpośrednio do celów, w związku z czym, powinny zostać ponownie zaprojektowane. Przykładami mierników efektywności może być liczba osób, która w badaniu ankietowym zadeklaruje utrwalenie prawidłowych nawyków ruchowych, wyniki ankiety jakości życia wybranej przez realizatora, liczba chorych u których odnotowano ograniczenie postępu choroby czy wyniki badań sprawnościowych i wydolnościowych w skalach wybranych przez realizatora w porównaniu ze stanem początkowym.

Populacja docelowa

W programie uczestniczyć może każdy mieszkaniec gminy zameldowany na pobyt stały lub czasowy, posiadający dolegliwości ze strony narządu ruchu stwierdzone podczas badania kwalifikacyjnego do programu.

Określono, że gminę zamieszkuje 9146 osób, co jest zbieżne z informacjami pochodzącymi z Głównego Urzędu Statystycznego. Przewidziano udział w programie dla ok. 200-250 osób. Należy jednak wskazać, że niemożliwe jest dokładne oszacowanie ile osób będzie wymagało rehabilitacji w danym roku. Z części dotyczącej budżetu wynika, że w 2018 roku w programie będzie mogło wziąć udział 200 osób, warto jednak dodać, że oszacowanie jednostkowego kosztu może ulec zmianie.

Interwencja

Określono, że każdy pacjent będzie poddany 10-dniowemu cyklowi, który obejmie 3 procedury rehabilitacyjne w każdym dniu. Nie wskazano jednak konkretnych zabiegów, z których będzie możliwość skorzystania w ramach programu, co należy uzupełnić. Dodatkowo w programie nie wskazano czy jeden uczestnik może uczestniczyć w kilku cyklach rehabilitacyjnych. Zaznaczono jednak, że podczas badania lekarskiego każdego pacjenta, zostanie określony rodzaj wykonywanych procedur rehabilitacyjnych, ich ilość oraz czas trwania.

Należy podkreślić, że odnalezione rekomendacje (National Stroke Foundation – NSF 2010, Veterans Health Administration-Department of Defense – VHA-DoD 2010) zalecają, aby pacjenci otrzymywali tyle świadczeń terapeutycznych, ile „potrzebują” i są w stanie tolerować, aby przystosować, odzyskać i/lub wrócić do optymalnego osiągnięcia niezależności funkcjonowania. W projekcie wskazano natomiast, że „u każdego pacjenta wykonane będzie nie więcej niż 3 rodzaje procedur rehabilitacyjnych przez okres 10 dni”.

Należy podkreślić, że zaplanowane interwencje znajdują się w wykazie świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej. Biorąc pod uwagę, iż na terenie gminy Osieczna nie działa żaden podmiot świadczący zabiegi z zakresu rehabilitacji leczniczej finansowane ze środków NFZ można stwierdzić, że gmina próbuje za pomocą programu zwiększyć dostęp do świadczeń rehabilitacyjnych. Należy jednak wskazać, że projekt programu powinien ograniczać możliwość uczestnictwa w programie osób, które mają udzielane omawiane świadczenia w ramach NFZ (np. w placówkach na terenie innego samorządu).

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z art. 9a i 9b ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie ochrony zdrowia, jednostka samorządu terytorialnego, przy uwzględnieniu regionalnej mapy potrzeb zdrowotnych, priorytetów dla regionalnej polityki zdrowotnej oraz stanu dostępności do świadczeń opieki zdrowotnej na obszarze województwa, może finansować dla mieszkańców tej wspólnoty świadczenia gwarantowane na podstawie umowy ze świadczeniodawcą. Biorąc pod uwagę powyższe, nie ma konieczności przygotowywania w tym zakresie programu polityki zdrowotnej.

Monitorowanie i ewaluacja

Projekt programu zakłada przeprowadzenie jego monitorowania i ewaluacji.

Ocena zgłaszalności do programu będzie monitorowana na podstawie list uczestnictwa, realizator programu będzie zobowiązany do składania raz w miesiącu sprawozdania z realizacji programu. Powyższy punkt programu należy uzupełnić o wskaźniki, które umożliwią ocenę zgłaszalności np. liczbę pacjentów biorących udział w programie czy liczbę osób niezakwalifikowanych z powodu przeciwwskazań.

Ocena jakości świadczeń w programie będzie możliwa dzięki przeprowadzeniu ankiety satysfakcji.

Zaproponowane wskaźniki do oceny efektywności programu, tj. „ilość uczestników programu” i „ilość zrealizowanych świadczeń rehabilitacyjnych” wydają się być niewystarczające do przeprowadzenia ewaluacji programu. Ewaluacja opiera się na porównaniu stanu sprzed wprowadzenia działań w ramach programu polityki zdrowotnej i stanu po jego zakończeniu, z wykorzystaniem co najmniej

zdefiniowanych wcześniej mierników efektywności odpowiadających celom programu polityki zdrowotnej. Dodatkowo warto uzupełnić ewaluację o ocenę jakości życia uczestników po przeprowadzeniu rehabilitacji

Warunki realizacji

Realizatorem programu będzie podmiot, wyłoniony w drodze konkursu ofert, co pozostaje w zgodzie z zapisami ustawowymi.

Projekt nie zawiera opisu etapów i działań podejmowanych w ramach programu. Nie przytoczono również harmonogramu planowanych działań. Określono jedynie, że rehabilitacja pacjenta rozpocznie się po przeprowadzeniu kwalifikacji lekarskiej.

W projekcie programu przedstawiono informacje nt. warunków dotyczących personelu, wyposażenia i warunków lokalowych. Wybrany podmiot musi realizować świadczenia na terenie miasta i gminy Osieczna, a także dysponować lokalem na cały czas trwania programu. Określono, że sprzęt i aparaty rehabilitacyjne powinny posiadać aktualne przeglądy techniczne, potwierdzone w paszportach tych urządzeń.

W projekcie przewidziano akcję informacyjną dotyczącą programu.

W sposób zdawkowy odniesiono się do sposobu zakończenia udział w programie. Po wykonaniu przewidzianych w programie interwencji przewiduje się możliwość kontynuacji świadczeń rehabilitacyjnych w ramach NFZ. Nie określono jednak czy pacjent będzie informowany o takiej możliwości.

Projekt nie zawiera całkowitych kosztów programu. Oszacowano koszt jednostkowy na 300zł/os., jednak nie jest on możliwy do zweryfikowania, a rzeczywisty koszt zostanie określony po rozstrzygnięciu konkursu ofert na wybór realizatora programu. Koszt programu w 2018 r., został oszacowany na 60 000 zł. W projekcie nie oszacowano kosztów akcji informacyjnej. Nie wskazano czy zostaną zabezpieczone dodatkowe środki pieniężne w wypadku zgłoszenia się do programu więcej niż 200 osób, które zakłada budżet przy aktualnych szacunkach. Program ma być sfinansowany w całości z budżetu miasta i gminy Osieczna.

Wnioski z oceny technologii medycznej przeprowadzonej przez Agencję

Problem zdrowotny

Niepełnosprawność jest jednym z poważniejszych zjawisk i problemów współczesnej cywilizacji. Znaczenie tego problemu wynika z rozmiarów i powszechności jego występowania w populacji, a także z konsekwencji jakie wywołuje w sensie indywidualnym i społecznym.

Niepełnosprawność jest problemem ogólnoswiatowym, stanowiącym cel szczególnie promowanych działań WHO i Komisji Europejskiej. Według ostatnich szacunków, około 15% ludności świata żyje z pewną formą niepełnosprawności, z czego 2-4% doświadcza poważnych trudności w funkcjonowaniu.

Postępujące starzenie się społeczeństwa, brak nawyków prozdrowotnych, stresujący tryb życia, degradacja środowiska naturalnego, nasilanie się częstotliwości różnego rodzaju wypadków, wreszcie postęp medycyny ratującej życie, ale nie zawsze umiejącej zapobiec skutkom chorób czy wypadków jest przyczyną stałego wzrostu liczby osób niepełnosprawnych w społeczeństwie. Programy zdrowotne poświęcone działaniom zapobiegającym wystąpieniu oraz pogłębieniu niepełnosprawności nie są programami o dobrze zdefiniowanym problemie zdrowotnym i ściśle określonej populacji.

Niepełnosprawność jest pojęciem określającym, długotrwały stan, w którym występują pewne ograniczenia w prawidłowym funkcjonowaniu człowieka. Pojęcie to odnosi się do populacji zróżnicowanych pod kątem rodzaju (kategorii) niepełnosprawności, okresu życia, w którym ona wystąpiła, przyczyny, czy stopnia niepełnosprawności, a tym samym populacji o różnych wymaganiach terapeutycznych, jak również edukacyjnych, czy społecznych, do realizacji których możliwe jest zastosowanie różnorodnych interwencji

Alternatywne świadczenia

Aktualnie, osobom wymagającym rehabilitacji przysługują świadczenia z zakresu opieki zdrowotnej (w tym rehabilitacja lecznicza) - finansowane z budżetu Narodowego Funduszu Zdrowia.

W ramach ubezpieczenia chorobowego świadczenie rehabilitacyjne przysługuje ubezpieczonemu, który po wyczerpaniu okresu pobierania zasiłku chorobowego jest nadal niezdolny do pracy, a dalsze leczenie lub rehabilitacja rokują odzyskanie zdolności do pracy. Przysługuje ono przez okres niezbędny do przywrócenia zdolności do pracy, nie dłużej niż przez 12 miesięcy.

W ramach ubezpieczenia wypadkowego przysługuje świadczenie rehabilitacyjne z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową.

Ocena technologii medycznej

W ramach wyszukiwania odnaleziono wytyczne m.in. Światowej Organizacji Zdrowia, European Agency for Safety and Health at Work, Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – Państwowego Instytutu Badawczego, Narodowego Instytutu Geriatrii, Reumatologii i Rehabilitacji,

Wyniki opracowanego wspólnie przez WHO oraz Bank Światowy, Światowego Raportu na temat niepełnosprawności (World Report on Disability) pozwoliły skonstruować konkretne zalecenia dla polityki i praktyki, które mogą doprowadzić do realnej poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych. W największym stopniu obejmują inwestowanie w specjalne programy i świadczenia dla osób niepełnosprawnych oraz przyjęcie narodowej strategii oraz planu działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

Niezależnie od jednostki chorobowej, wytyczne podkreślają, że o skuteczności terapii rehabilitacyjnej decyduje czas jej rozpoczęcia, kompleksowość i wielodyscyplinarność świadczeń, intensywność zajęć terapeutycznych, a także ich ciągłość. Istotne jest, aby terapia była w indywidualny sposób przystosowana do potrzeb i możliwości chorego.

Bardzo ważne jest, aby przeprowadzany proces rehabilitacyjny był jasny i zrozumiały dla pacjenta. Chory powinien być na bieżąco informowany o postępach w leczeniu oraz o działaniach prozdrowotnych wskazanych w danej jednostce chorobowej. Kluczowe jest zaangażowanie w ten proces rodziny/opiekunów pacjenta.

Wytyczne zgodnie podkreślają, że świadczeń z zakresu rehabilitacji powinni udzielać wysoko wykwalifikowani specjaliści, posługujący się sprzętem pewnych, sprawdzonych parametrach. Zespół terapeutyczny powinien składać się ze specjalistów z różnych dziedzin medycyny oraz nauk pokrewnych wykorzystywanych w terapii, którzy współpracują ze sobą i tworzą oraz modyfikują, jeśli zachodzi taka potrzeba wielopłaszczyznowy program rehabilitacji.

Należy również położyć nacisk na edukację zdrowotną i społeczną nie tylko osób z niepełnosprawnością, ale również lokalnej społeczności. W poprawie jakości życia osób z niepełnosprawnością duże znaczenie ma poprawa stanu fizycznego organizmu oraz wzmocnienie kompetencji psychologicznych i społecznych. Znoszenie barier architektonicznych, wprowadzanie ułatwień prawnych i innych może mieć wpływ na uzyskanie większej zdolności do pracy i życia w społeczeństwie dla osób z niepełnosprawnością.

Wśród odnalezionych rekomendacji zidentyfikowano cztery rodzaje interwencji z zakresu zaburzeń w obrębie układu mięśniowo-szkieletowego: terapię ruchową, techniki behawioralne, dostosowanie miejsca pracy oraz świadczenie usług dodatkowych. Większość badań charakteryzowała się korzystnymi wynikami, jednak wraz z wielkością i lepszą jakością badania, efekt był mniejszy. Warto podkreślić, że interwencje charakteryzujące się wzmożoną intensyfikacją działań były mniej skuteczne od działań mniej złożonych.

Wszystkie wytyczne dla zdrowia w miejscu pracy w zakresie zarządzania bólem dolnej części pleców podkreślają znaczenie powrotu do pracy tak szybko, jak to możliwe, nawet jeśli pracownik odczuwa jeszcze pewien ból w ww. miejscu. W razie potrzeby zaleca się początkową modyfikację obowiązków pracowniczych oraz systematyczne zwiększanie ich ilości (w zakresie godzin i/lub zadań) dopóki nie zostanie osiągnięty pełen powrót do sprawności adekwatnej do wykonywania danej pracy.

Wśród najczęściej zalecanych metod leczenia wymienić można: leki uśmierzające ból, stopniowo postępujące programy ćwiczeń oraz rehabilitację wielodyscyplinarną. Najczęściej stosowaną kombinację elementów stanowi połączenie ćwiczeń fizycznych, terapii behawioralnej oraz edukacji (zróżnicowanych pod względem składowych aktywności). Ćwiczenia fizyczne powinny wpływać na wzrost siły mięśniowej, koordynacji, zakresu ruchu kręgosłupa, sprawności układu krążenia oraz zmniejszenia napięcia mięśniowego.

Wyniki badań dotyczących leczenia kończyn dolnych wskazują w sposób ogólny, że programy ćwiczeń mogą osiągać skuteczność w przypadku problemów biodrowych i kolanowych.

W ramach profilaktyki dolegliwości mięśniowo-szkieletowych związanych z wykonywaną pracą istotną rolę odgrywa promocja aktywności fizycznej w miejscu pracy. Profilaktyka zaburzeń układu ruchu wymaga działań na wielu płaszczyznach, zarówno w odniesieniu do zmiany warunków i organizacji pracy, jak i aktywności pozazawodowej. Odpowiednia i systematyczna aktywność fizyczna jest jedną z najprostszych form profilaktyki, która nie wymaga wkładu finansowego. Dlatego też zaleca się, aby społeczne środowisko pracy stworzyło odpowiednie warunki do kreowania pożądanych – prozdrowotnych zachowań, stanowiących inwestycję zarówno w wizerunek firmy, jak i w zdrową, aktywną kadrę pracowniczą.

Podkreślić należy wagę stosowania działań zwiększających wydolność i siłę mięśniową starszych pracowników, dzięki treningom siłowym i wytrzymałościowym. Trening siłowy jest skuteczną interwencją służącą poprawie siły mięśni, mocy i zwiększeniu masy mięśniowej. Trening wytrzymałościowy wpływa natomiast na poprawę wydolności fizycznej. Połączenie obu form ww. treningów jest najskuteczniejszym sposobem poprawy funkcji nerwowo-mięśniowych oraz krążeniowych. Interwencja ta poprawia ogólny stan fizyczny, pomaga w utrzymaniu niezależności, zapobieganiu niepełnosprawności oraz innym skutkom niepożądanym.

Główną zasadą rehabilitacji chorych na RZS i ZZSK jest kompleksowość postępowania, tj. łączenie fizykoterapii, kinezyterapii, zaopatrzenia ortopedycznego, edukacji oraz zaspokajania potrzeb psychosocjalnych. Postępowaniem z wyboru w obu jednostkach chorobowych jest rehabilitacja z użyciem krioterapii (krioterapia ogólna i miejscowa, ćwiczenia w odciążeniu stawów, ćwiczenia indywidualne, ćwiczenia przyrządowe). W przypadku nieskuteczności rehabilitacji z użyciem krioterapii lub przy obecnych przeciwwskazaniach do tej formy leczenia, należy zastosować tradycyjną rehabilitację (ćwiczenia w odciążeniu stawów w basenie, ćwiczenia indywidualne, ćwiczenia przyrządowe, elektroterapia, magnetoterapia). Kompleksowa rehabilitacja bez względu na stosowane metody powinna być uzupełniona o elementy szkolenia w zakresie sposobów radzenia sobie ze stresem.

Rehabilitacja bez względu na metodę jest dobrym środkiem poprawiającym ocenę aktualnej zdolności do pracy oraz ocenę własnych możliwości w stosunku do fizycznych wymagań wykonywanego zawodu. W związku z czym, rehabilitacja ta jest zalecana szczególnie osobom aktywnym zawodowo, z przewlekłymi chorobami narządu ruchu, w celu utrzymania ich w zatrudnieniu.

Zgodnie z rekomendacjami edukacja w ramach działań usprawniających proces powrotu do pracy jest częścią mającą wpłynąć na zrozumienie przez pacjentów ich choroby oraz procesu leczenia (). Warto zaznaczyć, że profilaktyka zaburzeń układu ruchu wymaga działań na wielu płaszczyznach, zarówno w odniesieniu do zmiany warunków i organizacji pracy, jak i aktywności pozazawodowej. Odpowiednia i systematyczna aktywność fizyczna prowadzona we własnym zakresie jest natomiast jedną z najprostszych form profilaktyki, niewymagającą wkładu finansowego.

Należy zaznaczyć, że aktywność fizyczna zmniejsza częstość występowania MSDs (zaburzeń w obrębie układu mięśniowo-szkieletowego). Osoby wykonujące wysiłek fizyczny o większej intensywności, w mniejszym stopniu uskarżają się na dolegliwości MSDs, w porównaniu z osobami wykonującymi wysiłek fizyczny o małej intensywności. Pozytywny wpływ wysiłku o dużej intensywności jest szczególnie widoczny w przypadku dolegliwości bólowych bioder i górnej części pleców ().

Dodatkowo odnalezione rekomendacje wskazują, że kompleksowa rehabilitacja bez względu na stosowane metody powinna być uzupełniona o elementy szkolenia w zakresie sposobów radzenia sobie ze stresem.

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, opiniuję, jak na wstępie.

Tryb wydania opinii

Opinię wydano na podstawie art. 48a ust. 1 i 3 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1938 z późn. zm.), z uwzględnieniem raportu: OT.441.373.2017 „Program rehabilitacji mieszkańców Miasta i Gminy Osieczna na lata 2018-2020” realizowany przez: miasto i gminę Osieczna, Warszawa, styczeń 2018 oraz Aneksu do raportu szczegółowego: „Programy z zakresu rehabilitacji niepełnosprawnych i zagrożonych niepełnosprawnością dorosłych oraz dzieci i młodzieży – wspólne podstawy oceny” z sierpnia 2016 r. Opinii Rady Przejrzystości nr 32/2018 z dnia 5 lutego 2018 roku o projekcie programu „Program rehabilitacji mieszkańców Miasta i Gminy Osieczna na lata 2018-2020”.